

ความสัมพันธ์ระหว่างอนุปัพพิทากับอริยสัจ 4

THE RELATIONSHIP BETWEEN ANUPUDDIKATHA AND FOUR NOBLE TRUTHS

พระมหาพิพัฒน์ ปวทุฒโน (ท่าดี)

Phramaha Pipat Pavaddhano (Thadee)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail: Pipat.2533@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มกราคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 เมษายน 2564

บทคัดย่อ

บทความวิชาการมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องอนุปัพพิทาท 2) เพื่อศึกษาคำสอนอริยสัจ 4 3) เพื่อทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอนุปัพพิทาทกับอริยสัจ 4

ผลการศึกษาพบว่า คำสอนในพระพุทธศาสนา มุ่งสอนยกระดับจิตของผู้ปฏิบัติให้พัฒนาขึ้นตามลำดับจนถึงความสิ้นทุกข์ในที่สุด โดยสอนจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม คำสอนเช่นนี้ท่านเรียกว่า “อนุปัพพิทาท คือ คำสอนที่แสดงไปตามลำดับ” ไม่ข้ามขั้น ไม่ตัดลัดให้ขาดความ คำสอนเช่นนี้ ย่อมพอกจิตของผู้ฟังให้สูงขึ้นตามลำดับ หลักธรรมคำสอนนี้ โดยมุ่งเน้นเรื่องความเสียสละเพื่อให้ละความตระหนี่ละความเห็นแก่ตัว ทำให้เข้าถึงความสุขอันพึงจะได้จะมีจะเป็นมิใช่เพียงเพื่อการทำความดีให้ชีวิตร่ำรวยมีความสุขแค่ในปัจจุบันชาติเท่านั้น ยังชี้ให้เห็นโทษของความสุขอันเกิดอันเกิดจากกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ อันจะทำมาซึ่งความทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ชี้ให้เห็นว่าความสุขอันไม่เจือปนความทุกข์ก็มี และแนะนำแนวทางการเดินออกจากเวียนว่ายตายเกิด ต้องมองไปถึงเป้าหมายที่จะพ้นทุกข์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนไว้ การเข้าถึงหลักคำสอนธรรมที่สำคัญที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่สำคัญมากโดยเฉพาะหลักธรรมที่เรียกว่าอริยสัจ หรือเรียกว่าจตุราริยสัจก็ได้ ความจริงอันประเสริฐ อันนำบุคคลให้เข้าถึงความเป็นอริยะด้วยอันเป็นพื้นฐาน เข้าถึงการดับทุกข์ที่ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป คือ สามารถจัดกิเลสอาสวะไปสู่ พระนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : อนุปัพพิทาท, อริยสัจ, ความสัมพันธ์

Abstract

The objectives of the article are 1) to study the principles of Anupubbikatha, 2) to study the principles of the Four Noble Truths, and 3) to identify the relationship between Anupubbikatha and the Four Noble Truths. The study found that the Buddhist teachings aim to develop the practitioners' mental level gradually upto the end of suffering, teaching from the easy to the difficult and from concrete to abstract. This teaching style is called “Anupubbikatha”, the gradual instruction

meaning step-by-step or not shortcut teaching. Such teachings upgrade the listeners' mind gradually. They focus on the sacrifice to eliminate stinginess and selfishness, leading to several kinds of happiness in the present life. They also indicate disadvantages of the bliss caused by lust, anger and delusion resulting in suffering in this world and the next one. Moreover, they point out free-suffering happiness and introduce the guidelines for the extinction of the rebirth cycle, leading to the goal of the cessation of suffering taught by the Lord Buddha. It is very important to access to the important doctrines of the Lord Buddha, especially Chaturiyasacca or the Four Noble Truths leading people to be noble ones as a fundamental stage, then access to the cessation of suffering, destroying the rebirth cycle and eliminating defilements, and finally get to Nirvana, the ultimate goal of Buddhism.

Keywords: Anupubbikatha, Noble Truth, Relationship

บทนำ

หลักธรรมอันเป็นหลักที่ทำให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต โทษของกามทั้งหลาย ให้มีฉันทะที่จะแสวงหาความดีงามและความสุข อันสงบสุขประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ในการแสดงธรรมโปรดสามัญชนโดยทั่วไป ที่มีวิสัยจะบรรลุธรรมได้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จะทรงแสดงธรรมหัวข้อนี้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้ฟังก่อนเสมอ โดยจะทรงเริ่มจากธรรมขั้นพื้นฐานไปหาสูงสุดตามลำดับ โดยทรงหวังให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล โดยใช้หลักธรรมที่ค่อย ๆ ขัดเกลาจิตใจไปตามลำดับขั้นธรรมที่ทรงแสดงไปตามลำดับนี้ เรียกว่า อนุปปกัถา (ที.ม. (ไทย) 10/75/42) อนุปปกัถานับว่าเป็นธรรมหมวดแรกที่ทรงนำมาแสดง แก่ชาวบ้านทั่วไปที่มีชนชั้นกบฏ หลังจากพระพุทธองค์ได้แสดงอนุปปกัถาจบลง และทรงเห็นว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนโยน เบิกบาน ผ่องใส ปราศจากนิวรณ์แล้ว ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นถือเอาเอง คือ ทรงเห็นด้วยพระสยัมภูญาณ (ตรัสรู้เอง) ได้แก่ อริยสัจเจตนา คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค อันเป็นธรรมะขั้นสูงต่อไป และธรรมะทั้ง 9 ข้อนี้ เรียกว่า พหุลาอนุศาสนี คือพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงมากที่สุด (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), 2546: 265)

อนุปปกัถา

อนุปปกัถา หมายถึง เรื่องที่กล่าวถึงตามลำดับ, ธรรมเทศนาที่แสดงเพื่อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ ประกอบด้วย ทานกถา สีลกถา สัคคกถา กามาทินวกถา และเนกขัมมานิสังสกถา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559: 179-180) เรื่องที่จำเป็นจะต้องกล่าวไปตามลำดับ ต้องใช้วิธีกล่าวตามลำดับ เรื่องแรกที่สุดก็คือเรื่องทาน ศีล สวรรค์ โทษของสวรรค์ แล้วก็เรื่องการออกไปเสียจากสิ่งขันธ์นี้ จากสวรรค์ไปสู่ความว่างหรือเนกขัมมะ (พุทธทาสภิกขุ, 2548: 413) ธรรมเทศนาแสดงไปตามลำดับ สำหรับปรับจิตผู้ฟังให้มีความพร้อม ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ฆราวาสบ่อยครั้ง ก่อนจะทรงประกาศอริยสัจ 4 (สุภีร์ ทุมทอง, 2558: 1) อนุปปกัถานี้เป็นหลักธรรมที่สมบูรณ์ทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นหนึ่งในโลก ดังจะเห็นได้จากเมื่อผู้ใดได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์แล้วก็จะสามารถพ้นทุกข์ได้ ยังมีประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกด้วย ย่อมเป็นเหตุ

ปัจจัยในการอบรมบ่มเพาะ คุณธรรมความดี เจริญอกงามไพบุลย์ อีกทั้งจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขและความสำเร็จในหน้าที่การงานของตนย่อมสามารถป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตได้ การพัฒนาชีวิตที่ดีนั้นจะต้องดำเนินตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ถ้าหากบุคคลใดไม่ได้รับการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องแล้ว จะทำให้บุคคลนั้นไม่รู้จักบาป-บุญ คุณ-โทษ สิ่งที่เป็นประโยชน์ สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทางพระพุทธศาสนาเรียกบุคคลเหล่านั้นว่า “ผู้มีความประมาท” ซึ่งความประมาทนั้นเป็นตัวทำลายการพัฒนาชีวิต ตลอดจนทำลายชีวิตบุคคลนั้นให้อยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ และทำให้ผู้ที่ติดอยู่ในบ่วงแห่งความทุกข์นั้น ตลอดจนทำให้บุคคลนั้นเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบไม่รู้จักสิ้น อันนำมาซึ่งความทุกข์ทั้งปวง

อริยสัจ 4

อริยสัจ หมายความว่า ความจริงของพระอริยะ ดังมีข้อความในพระบาลีว่า ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอริยะในโลกพร้อมทั้งเทวะ ทั้งมาร ทั้งพรหม ในหมู่ประชาชนพร้อม สมณะ และพราหมณ์ พร้อมทั้งเทพและมนุษย์ ฉะนั้นจึงเรียกว่า อริยสัจ (ส.ม. (ไทย) 19/1707-708/545) อริยสัจ หมายความว่า ความจริงที่ทำให้เป็นพระอริยะ ดังมีข้อความในพระบาลีว่า ภิกษุทั้งหลายเพราะได้ตรัสรู้อริยสัจ 4 นี้ตามเป็นจริง พระตถาคต(ไทย) 19/1703/543) อริยสัจเป็นธรรมที่มีความสำคัญในคำสอนของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงบัญญัติความเป็นพระพุทธรูปว่า ได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ก็เพราะทรงบรรลุถึง การเห็นแจ้ง ตามที่เป็นจริงในอริยสัจทั้ง 4 อย่างแจ่ม จะเห็นได้ว่าคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่มุ่งถึงความจริงที่เป็นประโยชน์สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตได้เป็นอย่างดี สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แม้เป็นจริง พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงนำมาสอน พระพุทธองค์เมื่อทรงเทศนาโปรดผู้ใดก็ตาม ในที่สุดก็จะยกอริยสัจมาตรัสโปรดเสมอเรียกว่า “สามกัณฑ์ธรรมเทศนา” คือพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงเชิดชูหรือเป็นธรรมเทศนา ที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นแสดงเอง เพราะอริยสัจนี้เป็นความจริงเป็นประโยชน์กับทุก ๆ ชีวิต เป็นหลักเบื้องต้นแห่งชีวิตอันประเสริฐ เป็นสิ่งที่ผู้พึงควรได้รู้ เป็นไปเพื่อนิพพิทา เพื่อวิราคะ เพื่อนิโรธ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ความสัมพันธ์ระหว่างอนุปพิภพกับอริยสัจ

ความสัมพันธ์ทวนถวาทระหว่างสี่กถา และสัคคกถา

1. ทานกถา คือ การพรรณนาถึงทาน กล่าวถึงการให้ การเสียสละ อันเป็นเหตุแห่ง ความสุขทั้งหลาย เป็นบ่อเกิดแห่งสมบัติทั้งหลาย เป็นที่ตั้งแห่งโภคะทั้งหลาย ทานย่อมให้สวรรค์สมบัติ พรหมสมบัติ จักรพรรดิสมบัติ สวากบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ อภิสัมโพธิญาณ ทานจึงเปรียบดุจแผ่นดินใหญ่ โดยตั้งอยู่ในเจตนาในการให้ คือ เจตนาก่อนให้ ตั้งแต่จัดเตรียมสิ่งของก่อนเวลาให้ เรียกว่า ปุพพเจตนา เจตนาในขณะที่ให้ ชื่อว่า มุญจนเจตนา หลังจากการให้ ก็มีจิตใจที่ชื่นชมยินดี ชื่อว่า อรปรเจตนา (ปัญญา ใช้นาง, 2555: 33) ในทานสูตร (อง.ทก. (ไทย)20/142/120, ขุ.อิติ. (ไทย) 25/98/473) พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ 2 ประเภท

1) อามิสทาน กล่าวถึงอามิสทานว่า “ปัจจัย 4 ชื่ออามิสทาน ด้วยสามารถเป็นวัตถุอันบุคคลพึงให้ปัจจัยเหล่านั้น พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่าอามิส อีกอย่างหนึ่ง เจตนาเครื่องบริจาคปัจจัย 4 เหล่านั้นอื่น ชื่อว่าอามิสทาน” อามิสทานจึงแปลว่า การให้วัตถุสิ่งของ โดยลักษณะของทานที่ให้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คือ โดยหวังอนุเคราะห์ สงเคราะห์ด้วยความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง โดย

หวังความสมัคสมานสามัคคี การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และโดยหวังจะบูชาท่านผู้มีพระคุณ เพื่อแสดงความกตัญญูคุณทวดที่ อามิสทาน ที่แบ่งตามเจตนาของผู้ให้มี 2 ประเภท คือ ก. สังฆทาน ทานที่ให้เพื่อส่วนรวม ไม่เจาะจงผู้หนึ่งผู้ใด ข. ปาฏิภาณุปุคคลิกทาน ทานที่ให้เจาะจงแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง (ม. อ. (ไทย) 14/379-380/427-430)

2) ธรรมทาน หมายถึง การให้ธรรมะ คือ การให้ความรู้ความเข้าใจ ความเห็นถูกในธรรมะ โดยทั่วไป มีการจำแนกการให้ 2 อย่าง คือ ให้อามิส ให้ธรรมะ การให้วัตถุสิ่งของเงินทองเครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหมดเป็นการให้อามิส ส่วนการสอนผู้อื่นให้รู้ความจริงเป็นการให้ธรรมะ สำหรับการให้หนังสือธรรมะแก่ผู้อื่น ต้องดูที่เจตนา ถ้ามีเจตนาให้เขาได้อ่าน และเข้าใจมีความเห็นถูกอย่างนี้เป็นธรรมทานและการให้ธรรมเป็นทาน คือ การมีเจตนาที่จะทำให้บุคคลอื่น มีความเข้าใจความเป็นจริงถูกต้องตรงตามสภาพของความเป็นจริงนั้น ในระดับขั้นต่าง ๆ และก็ได้มีการกระทำไม่ว่าจะทางกายทางวาจา หรือทางใจ ก็ได้ที่เป็นทางแสดงออกของเจตนาดังกล่าว ซึ่งเมื่อทั้งเจตนาและการกระทำในลักษณะเช่นว่าสมบูรณ์ครบก็เป็นอันว่า ธรรมทาน เกิดได้แล้ว ดังนั้น ยิ่งในกรณีของการให้หนังสือธรรมะเป็นทาน โดยปกติทั่วไปแล้วจะประกอบไปด้วยเจตนาที่จะทำให้ผู้รับได้เข้าใจถึงความจริงที่สูงขึ้นไป ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญของธรรมทานทั้งนี้ เชื่อว่า หากบุคคลผู้ให้หนังสือธรรมะมีความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะและมีศรัทธาในธรรมะ เพราะเห็นประโยชน์เห็นอนิสส และคุณทั้งหลายจากการเข้าใจและการประพฤติปฏิบัติตามธรรมได้ หรือเข้าใจถึงความสำคัญของการเห็นความเป็นจริงถูกต้องตรงตามสภาพ รู้ว่าสิ่งใดเป็นเหตุ สิ่งใดเป็นผลแล้ว การให้หนังสือธรรมะเป็นทานดังกล่าวก็ไม่น่าที่จะหนีพ้นไปจากการเป็นธรรมทานได้ เพราะโดยปกติแล้วผู้ประสงค์จะให้ทาน มักปรารถนาดีกับผู้รับและต้องการให้ผู้รับได้รับในสิ่งที่ดี จึงได้ให้ทานต่าง ๆ ไป

2. ทานเพื่อศีล คือ เมื่อให้ทานแล้วอาจสมาทานศีลได้ เพราะการให้ทานนั้นเป็นคุณธรรมข้อแรกธรรมทั้งหลาย จุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้ละความเห็นแก่ตัว เมื่อละความเห็นแก่ตัวได้แล้วก็ทำให้เกิดมีคุณธรรมต่าง ๆ ติดตามมา เช่น เมตตาไม่ฆ่าสัตว์ เสียสละพร้อมที่จะให้ ไม่ปกป้องตัวเองด้วยการพูดเท็จ เป็นต้น

3. ทานเพื่อสวรรค์ คือ บุคคลธรรมดาทั่วไป เพื่อให้ทานให้แล้วย่อมมีความปรารถนาผลของการให้ทานว่า ทานนั้นที่ให้เป็นนั้นจะนำความสุขมาให้ตนทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า

ความสัมพันธ์ระหว่างศีลลากับนิโรธ และมรรค

1. ศีลลภา คือ การพรรณนาเรื่องศีล กล่าวถึงความประพฤติที่งดงาม ศีลย่อมให้สมบัติในโลกนี้และโลกหน้า เครื่องประดับใจจะงดงามเช่นกับผู้ที่มีศีลย่อมไม่มีกลิ่นใจจะหอมฟุ้งทั้งตามลมและทวนลม เช่น กลิ่นของผู้มีศีลย่อมไม่มี มี ศีล 5 ข้อ คือ เว้นจากการฆ่า เว้นจากการใช้ให้ผู้อื่นฆ่า เว้นจากการถือเอาสิ่งที่เจ้าของมิได้ให้ เว้นจากการขโมย เว้นจากการประพฤติดินในกาม มุสาวทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ พูดไม่ตรงต่อความเป็นจริง เว้นจากการดื่มเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท และเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษทั้งปวง ตลอดถึงศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 และศีล 311 พระพุทธองค์ตรัสรับรองบทสรุปศีลไว้ว่า บุคคลจะได้สุคติ ก็เพราะศีล บุคคลจะมีโรคภัยไข้เจ็บก็เพราะศีล บุคคลจะผั่งแห่งพระนิพพานได้ก็เพราะศีล เพราะฉะนั้น พึงรักษาศีลให้บริสุทธิ์

2. นิโรธอริยสัจ ได้แก่ ความดับทุกข์ คือ เป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง เพื่อความหมดสิ้น จากกิเลส ถึงพระนิพพานถ้าดับตัณหาเสียได้ก็เป็นนิพพาน เพราะนิพพานแปลว่า “ดับ” นิพพานมีชื่อเรียกหลายอย่าง นิโรธเป็นชื่ออย่างหนึ่งของนิพพาน นิพพานมี 2 อย่างคือ

1) สอุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสได้หมด แต่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น พระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่

2) อนุปาติเสสนิพพาน ดับกิเลสได้หมดและดับขันธไปด้วย อย่างพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายที่เข้าสู่นิพพานไปแล้ว (จิตตวิโมกข์ ภาทิส, 2544: 96)

3. มรรค 8 นี้ สงเคราะห์เข้าในสิกขา 3 (ศีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา) คือ

ศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

จิตตะ (สมาธิ) สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ปัญญา ได้แก่ สัมมาสังกัปปะ สัมมาทิฐิ (ปัญญา ใช้บางยาง, 2555: 97)

ความสัมพันธ์ระหว่างสัคคกถากับสมุทัย

1. สัคคกถา คือ การพรรณนาเรื่องสวรรค์ เรื่องสวรรค์ กล่าวถึงทิพยสุขทิพยสมบัติที่น่าปรารถนา อันจะพึงได้รับ จากผลแห่งทานและศีลที่กระทำแล้ว ย่อมได้ในสวรรค์ ซึ่งสวรรค์ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาสามารถจัดแบ่งได้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) สวรรค์บนโลกมนุษย์ ก็หมายถึง บุคคลที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง อุดมด้วยเครื่องอาภรณ์ อาหาร ที่อยู่อาศัยที่สะดวกสบาย มีความสุขกาย สบายใจ หรืออาจมองชีวิตความเป็นอยู่ภายนอกของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เช่นว่า พระยามหากษัตริย์เรากล่าวว่าเป็นเทวดา เป็นสมบัติเทพ เพราะมีความสุขเป็นอยู่อุปการณภายนอกประณีตสะดวกสบายกว่าชาวบ้านธรรมดาสามัญชน (พระมหาสมพงษ์ สุขุมโล, 2538: 62) สวรรค์บนโลกมนุษย์นี้ เป็นสวรรค์ที่ตั้งอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีอะไรเป็นของเราอย่างแท้จริง และเมื่อละสังขารจากโลกนี้ไปก็ไปเวียนตายเกิดเป็นทุกข์ซ้ำไป ไม่รู้จักจบสิ้น

2) สวรรค์อันอยู่ในจิตใจ หมายถึง เมื่อใดที่ใจเรามีความสุข พระพุทธเจ้าตรัสถึงสวรรค์ในทำนองว่า เมื่อใดที่อายตนะทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเราได้รับในสิ่งที่ปรารถนา นำใคร่นำพอใจทางผัสสะทั้ง 6 เมื่อนั้นก็เหมือนเราได้เห็นสวรรค์ พุทธพจน์นี้พอสรุปได้ว่า เมื่อใดที่เราได้รับความพึงพอใจทางอายตนะทั้ง 6 ก็เหมือนเราได้ขึ้นสวรรค์ ยกตัวอย่างเช่น เราได้เห็นรูปที่น่าปรารถนา นำใคร่นำพอใจ เช่น รูปพระพุทธเจ้า เป็นต้น เราก็เหมือนได้ขึ้นสวรรค์หรือเมื่อใดที่มันมีความถูกต้องจากการกระทำทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นำมาซึ่งความเยือกเย็นพอใจ เป็นสุข พอใจอย่างยิ่ง นี่มันก็เป็นสวรรค์ขึ้นมา ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำให้เกิดเป็นสวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะ สรุปแล้วทั้งหมดก็คือความหมายของสวรรค์ในใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2529: 28) แต่สวรรค์อันอยู่ในจิตใจนี้ เป็นสวรรค์ที่ถูกฉาบทาไปด้วยความทุกข์ทั้งสิ้น คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีอะไรเป็นของเรา

3) สวรรค์หลังโลกความตาย มนุษย์จะสัมผัสกับสวรรค์ประเภทนี้ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “โลกทิพย์” ซึ่งมีสภาพสังคมและความเป็นอยู่มีความแตกต่างแตกต่างจากโลกมนุษย์มากกว่ามีความประณีตกว่า น่าอภิมภยกว่า (พระมหาสมพงษ์ สุขุมโล, 2538: 62-63) แต่ว่าสวรรค์ที่เป็นโลกหลังความตายนี้ก็ตั้งอยู่ในกฎของไตรลักษณ์เช่นเดียวกับสวรรค์ที่กล่าวไว้ข้างต้น

2. สมุทัยอริยสัจ ได้แก่ สาเหตุให้เกิดความทุกข์ เป็นธรรมที่ควรละ คือ กำจัดต้นเหตุอันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ให้หมดสิ้นไป กล่าวคือต้นเหตุที่ทำให้เกิดภพใหม่ อันประกอบด้วยกรรมเพติดเพติด ติดใจในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

กามตัณหา ความทะยานอยากในกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ คืออยากเกิดเป็นคน อยากเกิดในสวรรค์ เป็นต้น

วิภวตัณหา อยากไม่เป็นโน้นอยากไม่เป็นนี้ เช่น คนเป็นโรค ก็อยากให้พ้นจากความเป็นโรค (จิตตวิโมกข์ ภาทิส, 2544: 95)

ความสัมพันธ์ระหว่างกามาที่นวกถากับทุกข์

1. กามาทีนวกถา คือ การพรรณนาถึงโทษของกามคุณ พระพุทธองค์ตรัสว่า แม้ความสุขในสวรรค์ ก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่ควรยินดีพอใจเพียงแค่สวรรค์ เปรียบเหมือนบุคคลประดับช้างให้งดงามแล้ว กลับตัดเองวงของช้างไป จึงแสดงโทษ และความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามว่า กามทั้งหลายมีสุขน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก พระพุทธองค์จึงตรัสกามาทีนวกถา ในมหาพุทธจักขณสูตร (ม.ม. (ไทย) 12/167-169/168-171) พระพุทธองค์ทรงแสดงโทษของกามไว้อย่างชัดเจน พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) กามเป็นเหตุให้การทำงานนั้นไม่สำเร็จ = ทำให้เป็นทุกข์
- 2) กามเป็นเหตุให้อาชีพร่ำทำมีอุปสรรค = ทำให้เป็นทุกข์
- 3) กามเป็นเหตุทำให้ครอบครัวแตกแยก = ทำให้เป็นทุกข์
- 4) กามเป็นเหตุทำให้เกิดความเสียดาย = ทำให้เป็นทุกข์
- 5) กามเป็นเหตุทำให้ทะเลาะวิวาทกัน = ทำให้เป็นทุกข์
- 6) กามเป็นเหตุทำให้เกิดแก่ความตาย = ทำให้เป็นทุกข์
- 7) กามเป็นเหตุทำให้ไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก = ทำให้เป็นทุกข์
- 8) กามเป็นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว = ทำให้เป็นทุกข์

2. ทุกขอริยสัจ คือ ความทุกข์เป็นสภาพที่ทนได้ยาก เป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ คือ ศึกษาให้รู้ให้เข้าใจ ทุกข์ตามสภาพที่เป็นจริงว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นต้น ได้แก่ทุกข์ 12 อย่าง คือ

- 1) ความเกิด = กามเป็นเหตุทำให้เกิดชาติ
- 2) ความแก่ = กามเป็นเหตุทำให้แก่
- 3) ความตาย = กามเป็นเหตุทำให้มีตาย
- 4) ความเสียใจ = กามเป็นเหตุทำให้เกิดความเศร้าโศก
- 5) ความร้องไห้คร่ำครวญ = กามเป็นเหตุทำให้เกิดการร้องไห้บนเพ้อ
- 6) ความไม่สบายกาย = กามเป็นเหตุทำให้เกิดความไม่สบายกาย
- 7) ความไม่สบายใจ = กามเป็นเหตุให้เกิดความไม่สบายใจ
- 8) ความคับแค้นใจ = กามเป็นเหตุทำให้เกิดความคับแค้นใจ
- 9) ความพบเจอกับของไม่เป็นที่รัก = กามเป็นเหตุให้เกิดความพบเจอกับของไม่เป็นที่รัก
- 10) การต้องจากของอันเป็นที่รักของชอบใจ = กามเป็นเหตุให้เกิดการการต้องจากของอันเป็นที่รักของชอบใจ

11) ไม่สมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา = กามเป็นเหตุทำให้ไม่สมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา

12) การยึดมั่นอุปาทานชั้น 5 ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้น = กามเป็นเหตุให้เกิดการยึดมั่นในอุปาทานชั้น 5 (จิตตมโน ภิกขุ, 2544: 91-94)

ความสัมพันธ์ระหว่างเนกขัมมานิสังสกถากับมรรค 8

1. เนกขัมมานิสังสกถา คือ พรรณนาถึงอานิสังสการออกจากกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเรื่องของทาน ศีล สวรรค์ และโทษของกามทั้งหลายแล้ว ทรงแสดงอานิสังสการของการออกจากกาม ชี้แจงให้เห็นคุณของเนกขัมมะ คือการออกบวช เพื่อปฏิบัติให้ถึงธรรมอันเป็นที่สิ้นทุกข์ ซึ่งจักเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งโลกนี้และโลกหน้า ในคัมภีร์มุตติมรรค ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเนกขัมมะไว้ว่า

- 1) ทำลายนิเวศได้อย่างเด็ดขาด
- 2) เป็นอยู่ด้วยปัญญาวิมุตติ
- 3) ยินดีในความสงบ

- 4) อยู่เป็นสุขด้วยสติ
- 5) มีความอดทนอดกลั้นต่อสภาวะทุกข์
- 6) สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยกุศล
- 7) บรรลุธรรมขั้นต้นแต่กลับมีผลที่ยิ่งใหญ่
- 8) ผู้รับทาน ผู้ถวายทาน ได้รับประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย
- 9) อยู่เหนือโลกแห่งความทุกข์ทั้งมวล (พระอุปติสสเถระ, 73)

2. มรรคอรียสัจ เป็นธรรมที่ควรเจริญ คือ ศึกษาข้อปฏิบัติให้เข้าใจในมรรคทั้ง 8 แล้วกระทำตามมรรคนั้น ซึ่งจะเป็นทางนำไปสู่จุดหมาย เพื่อบรรลุถึงพระนิพพานในที่สุด ได้แก่ เส้นทางแห่งการความดับทุกข์ ประกอบด้วย 8 นั้น คือ

1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ คือเห็นในอรียสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ปัญญาอันมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ ถอนอวิชชาขึ้นได้ เพื่อแทงตลอดซึ่งสัจจะ 4 ชื่อว่า สัมมาทิฐิ และสัมมาทิฐินั้น มีความเห็นที่ถูกต้อง เป็นลักษณะ มีการทำลายความมืด คืออวิชชา เป็นผล

2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ คือ ในการออกจากเบียดเบียน ในการออกจากพยาบาท เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ เพราะความที่ยักจิดขึ้นสู่ทางพระนิพพานอันประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ย่อมสามารถทำลายมิจฉาสังกัปปะ คือ ความดำริเสียได้

3) สัมมาวาจา การกล่าวชอบ ได้แก่ เว้นจากวจีหุจรีต 4 คือ การไม่พูดเท็จ การไม่พูดคำหยาบ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดเพ้อเจ้อ เรียกว่า สัมมาวาจา เพราะความที่งดเว้นจากมิจฉาวาจาอันประกอบด้วยสัมมาสังกัปปะนั้นแหละ ถอนวจีหุจรีตเสียได้แห่งผู้ปฏิบัติมีความเป็นอยู่สัมมาทิฐิ และตรีกออยู่ด้วย สัมมาสังกัปปะ ชื่อว่า สัมมาวาจา

4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ คือการประกอบสัมมาชีพที่สุจริต เว้นจากกาหกฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์และประพฤติกาม เรียกว่า สัมมากัมมันตะ ตลอดถึงงดเว้นจากกายหุจรีตทั้งหลาย มีการฆ่าสัตว์ เป็นต้น อันประกอบด้วยสัมมาวาจานั้นแหละ ทำลายมิจฉากัมมันตะได้อย่างเด็ดขาด บุคคลผู้งดเว้นและปฏิบัติได้ตามนี้ ชื่อว่า สัมมากัมมันตะ และสัมมากัมมันตะนี้ มีการพยุ้งอันประกอบด้วยธรรมไว้เป็นลักษณะมีการงดเว้น เป็นหน้าที่ มีการละมิจฉากัมมันตะ เป็นผล

5) สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ คือเลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม ละมิจฉาอาชีวะแล้วเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ การงดเว้นจากมิจฉาอาชีวะอันประกอบด้วยความหมดจดแห่งสัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะนั้น เข้าไปตัดเสียซึ่งการแสวงหาไม่สมควร มีการหลอกลวง ล่อลวง เป็นต้น บุคคลผู้งดเว้นและปฏิบัติได้ตามนี้ ชื่อว่า สัมมาอาชีวะ

6) สัมมาวายามะ ความพากเพียรชอบ ฝึกหัดในพระพุทธานุสสนา นี้ พึงทำความพอใจ พยายามด้วยความเพียร 4 สถาน คือ สังวรปธาน เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สังวรปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ภวนาปธาน เพียรเจริญทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้นอนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป และให้พอกพูนยิ่งขึ้นไปอีก เรียกว่า สัมมาวายามะ ความเพียรที่เป็นไปตามกับสัมมาสัมมาอาชีวะนั้น ประกอบด้วยสัมมาอาชีวะ สามารถตัดโกสัชชะ คือ ความเกียจคร้านเสียได้ ความเพียรที่เป็นไปตามกับสัมมาอาชีวะนั้น ชื่อว่า สัมมาวายามะ และสัมมาวายามะนี้ มีการประคองจิตไว้ลักษณะ มีสัมมปธาน ในปธาน 4 เป็นหน้าที่ มีการละมิจฉาวายามะได้เป็นผล

7) สัมมาสติ ความระลึกชอบ ฝึกหัดในพระพุทธานุสสนา นี้ ประกอบด้วยความเพียร เจริญสติด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติ

กำหนดพิจารณาเวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ย่อมกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกนี้เสียได้ เรียกว่า สัมมาสติ ความไม่ลืมหวังใจ อันประกอบด้วยสัมมาวายามะนั้นแหละ สามารถกำจัดมิจฉาสติดอกเสียได้ ผู้ปฏิบัติผู้เพียรพยายามอยู่อย่างนั้น ชื่อว่า สัมมาสติ และสัมมาสตินี้ มีการตั้งมั่นในอารมณ์เป็นลักษณะ มีความไม่หลงลืมเป็นหน้าที่มีการละมิจฉาสติดได้เป็นผล

8) สัมมาสมาธิ จิตที่ตั้งมั่นชอบ คือสมาธิที่แน่วแน่นคง ฝึกหัดในพระพุทธานุสัจจจาก กาม สัจจจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้วบรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจารณ์ ปิดและสุขอันเกิดแต่วิเวกที่ไม่มี ทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะความดีใจและความเสียใจดับสนิท มีสติบริสุทธิ์ด้วย อุเบกขาธรรมเสียได้ ผู้ปฏิบัติให้สติสมบูรณ์อยู่เช่นนั้น ชื่อว่า สัมมาสมาธิ และสัมมาสมาธินี้ มีความไม่ส่ายไปแห่งจิตเป็นลักษณะ มีจิตที่มั่นคงเป็นหน้าที่ มีการละมิจฉาสมาธิได้เป็นผล (ปัญญา ใช้บางยาง, 2555: 96-97)

สรุป

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อพระองค์จะทรงเทศนาธรรมโปรดสัตว์โลก พระองค์จะทรงพิจารณาถึงอุปนิสัย ภูมิปัญญาเสียก่อนว่า ผู้นั้นจะสามารถรู้ธรรมได้ ด้วยธรรมอะไร สามารถรู้ได้มากเพียงใด ต่อจากนั้นพระองค์จึงจะทรงเสร็จไปโปรดด้วยพระธรรมเทศนาที่เหมาะสมแก่จริตอุปนิสัยของผู้นั้น โดยเฉพาะ ที่ชื่อว่า “อนุปปพิกถากับอริยสัจ” พระธรรมทั้งสองอย่างนี้ พระองค์มักจะทรงแสดงเนื่องถึงกันตามลำดับเสมอ โดยอริยสัจ 4 เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเห็นโลกแห่งความทุกข์ เป็นหลักธรรมที่จะคอยสนับสนุนให้เกิดความรู้ เรียกว่า อนุปปพิกถา 5 หรือที่เรียกว่า หลักธรรมที่ทำให้เกิดความเข้าใจตามลำดับ ซึ่งเป็นหลักที่มนุษย์จะต้องมีก่อน รู้ก่อน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในอริยสัจได้ง่าย คือ เรื่องของทาน เรื่องศีล เรื่องสวรรค์ เรื่องโทษของกาม และเรื่องอานิสสงสในการหลีกออกจากกาม ถ้าจะอุปมาเปรียบเทียบ การซักผ้า การเตรียมผ้า ก็เปรียบเสมือนเรื่องอนุปปพิกถา อริยสัจ 4 เปรียบเสมือนกับผ้าที่ถูกทำให้ขาวสะอาดแล้ว สามารถที่จะเตรียมรับน้ำย้อมได้ น้ำเปรียบเสมือนอริยสัจ 4 ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอนุปปพิกถากับอริยสัจมีความสัมพันธ์กันด้านการทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์ในด้านการครองเรือนของผู้ที่ยังต้องอยู่ในเพศคฤหัสถ์ ทำให้ชีวิตของผู้เคยครองเรือนยินดีในเพศของบรรพชิตผู้ไม่มีเรือน และทำให้ตรัสรู้ธรรมที่ควรรู้อย่างในพระพุทธานุสัจจทำให้กลายเป็นชีวิตที่ประเสริฐที่เปรียบมิได้

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุบติสสเถระ. (2548). วิมุตติมรรค. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสนฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์แมส โปรดักส์จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). (2546). ธรรมปริทรรศน์ เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 4,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2548). บรมธรรม ภาคปลาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทตลาดตาพับลิเคชั่น จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2529). นรกกัษสวรรณและการบำรุงพุทธศาสนาโดยอุทวิธิ. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จักรานุกูลการพิมพ์.

พระมหาสมพงษ์ สุขุมโล. (2538). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังสารวัฏในพระพุทศาสนา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย.

จิตตวณโณ ภิกขุ. (2544). วิปัสสนาภาวนา. พิมพ์ครั้งที่ 4, นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สุธีร์ ทุมทอง. (2558). อนุพุทธิกถา. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.

ปัญญา ไร่บางยาง. (2555). ธรรมาธิบาย : หลักธรรมในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ธรรมสภา ลือธรรม.